

Tieteidenvälisyyden hallinnointi yliopistossa

■ Uskali Mäki

Tieteidenvälisyys on aikamme tieteen ja tiedepoliitiikan kuumia teemoja. Yhdet ovat tohkeissaan, toiset toppuuttelevat. Teema on mutkikas ja vaikea, eikä yksioikoisia perusteltuja reseptejä ole. Suotavia tarkoituksia edistävää tieteidenvälisyyttä on tietenkin syytä tukea, muu jääköön tukea vaille. Ensimmäinen haaste on erottaa hyvä huonosta tieteidenvälisyydestä. Toinen haaste on tunnistaa ja toimeenpanna ne edellytykset, joiden avulla hyvää tieteidenvälisyyttä voitaisiin tukea.

Tieteidenvälisyyden ehtoja on etsittävä tieteenalojen ja niiden keskinäissuhteiden monimutkaisista rakennepiirteistä. Näihin piirteisiin kuuluvat tutkimusaloille ominaiset käsitteet ja teorit, tekniikat ja tutkimustyyli, metodologiset periaatteet ja standardit, asenteet omaa ja muita tutkimusaloja kohtaan, tutkimuksen perinteet ja sankarit, tieteelliset järjestöt ja julkaisukäytännöt jne. Maaliskuussa 2015 järjestetty AID-sessio (www.helsinki.fi/tint/aid) paneutui yliopiston sisäisiin organisoimisiin ja johtamisen periaatteisiin ja käytäntöihin. Niillä on tärkeä asema tieteidenvälisyyden muotojen ja elinkelpoisuuden määrittämisessä. Paneeliin osallistui viisi erilaisia organisatorisia yksikköjä edustavaa puhujaa, joiden kirjoitukset julkaistaan seuraavilla sivuilla.

Päähuomio on siis tieteidenvälisyyden organisatorisissa ja manageriaalisissa ehdoissa yliopistojen sisällä. Tämä siirtää syrjemmälle muita olennaisia ehtoja, ennen muuta ulkoakateemiset paineet ja odotukset (esimerkiksi käytännöllisen relevanssin vaatimus), yliopistojen ulkopuoliset rahoituslähteet (esim. lisääntyvä yksityinen tut-

kimusrahoitus) ja yliopiston ulkopuoliset tutkimusareenat (esim. ajatuspajat). On tietenkin muistettava, että rajaviiva näiden ja yliopistojen sisäisten ehtojen välillä on käymässä yhä häilyvämmäksi.

Perinteinen asetelma yliopistojen sisäisessä organisaatiorakenteessa on yleensä pääpiirtein (eli siis poikkeuksin) ollut se, että pienin hallinnollinen yksikkö on laitos, ja kukin laitos emännöi yhtä tieteenalaa. Laitoksen ja tieteenalan nimet käyvät yhteen ja ovat kansainvälisesti tunnistettavia (fysiikka, arkeologia, psykologia, taloustiede, filosofia jne). Virat ja muut resurssit, koulutusohjelmat, tutkinnot, julkaisukanavat ja järjestöt huolehtivat tieteenalan itseään ylläpitävästä jatkuvuudesta ja rajankäynnistä suhteessa naapureihin. Tällaista tieteenalajakoon perustuva laitosrakennetta on usein pidetty tieteidenvälisyyttä hankaloittavana tekijänä. Nytemmin on vanhoja laitoksia sulautettu yhteen monitieteiseksi hallinnolliseksi yksiköiksi, mutta tällä ei vielä sinänsä ilman lisätoimenpiteitä ole vaikutuksia tieteidenvälisyyden viljelyyn.

Tieteidenvälisyyden tueksi on yliopistoihin vanhastaan perustettu monitieteisiä instituutteja ja tutkimuskeskuksia, jotka voivat ylittää laitosten ja tiedekuntien rajoja. Niiden tarkoitus on yleensä ollut paneutua rajattuihin ongelmiin ja teemoihin tieteidenvälisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön voimin (esim. ympäristö-, alue- ja sukupuolentutkimuksen monialaiset keskuks). Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin tapaiset instituutit (*institutes for advanced study*) ovat niin ikään monialaisia, mutta ne eivät yleensä ole samalla tavoin temaattisesti keskitty-

neitä, eikä niiden tutkijahenkilöstöllä ole pitkäaikaista työsuhdetta instituuttiin.

Väliaikaiset ja joustavasti muuntuvat ”verkostot” on nyttemmin joskus asetettu vaihtoehdoksi pysyvämmille instituuteille. Suotuisilla edellytyksillä (esim. intomielisen vapaaehtoisuuden ansiosta) verkosto voi olla toimiva ratkaisu, mutta niihin liittyy tuttuja tieteidenvälisyyden hankaluuksia sikäli kuin ne eivät tarjoa riittävän stabiileja kehyksiä vuorovaikutuksen kärsivälliseksi kehittämiseksi ja akateemisten urien edistämiseksi.

Useimmilla yliopistoilla on nykyisin tapana juhlapuheiden retoriikassa ilmoittautua tieteidenvälisyyden ystäväksi, mutta harvemmillä yliopistoilla on systemaattinen strategia julistustensa toteuttamiseksi. Vielä harvemmassa ovat rohkeat rakenteelliset kokeilut, joissa yliopisto ja sen toiminnot organisoidaan uudelleen tieteidenvälisyyden nimissä.

Kaikkissa tapauksissa on tehtävä ratkaisuja useammalla ulottuvuudella. Yksi koskee autonomiaa. Missä määrin tieteenalojen perinteistä autonomiaa kunnioitetaan tai uhataan? Entä missä määrin tieteidenvälisille hankkeille ja muodostelmille annetaan valtuuksia – esimerkiksi tutkintojen myöntämisessä? Toinen ulottuvuus koskee toteutuksen moottoria. Toteutetaanko tieteidenvälisyyden ihanteita hallinnollisesti ylhäältä alas kohdennetuilla organisaatiomuutoksilla ja resurssien uudelleenjaon keinoin, vai annetaanko sen toteutua, jos on toteutuakseen, spontaanisti tutkijoiden keskinäisen kanssakäymisen kautta – vai näitä eriaikaisesti kombinoituna, kevyempiä tai vahvempia edellytyksiä luomalla sekä antamalla tutkijoiden itse ylittää rajoja ja löytää toisensa jännittävien innovaatioiden toivossa? Molemmilla ulottuvuuksilla on lopulta kysymys myös siitä, kuinka riuskasti tieteen herkkää järjestelmää sietää muokata ilman että se ”menee rikki”.

Tieteidenvälisyyden onnistuneessa edistä-

misessä, silloin kun se on suotavaa, on kaikkien organisatorien yksikköjen osalta oltava useita tasoja tai aspekteja. Kyse ei ole pelkästään erilaisten teemojen, teorioiden, metodien ja datan yhteensovittamisesta, vaan myös tieteenaloja ja niiden suhteita luonnehtivien kulttuurien ja emootioiden ymmärtämisestä ja hallitsemisesta. Tämä edellyttää erityisen taitavaa pelisilmää ja herkkävaistoista johtajuutta. Tätä puolestaan edistäisi se, että käytettävissä olisi tieteidenvälisyyden monimutkaisia vivahteita koskevaa tutkimustietoa. Tästä yleensä on huutava puute. Asenteet ja toimenpiteet tieteidenvälisyyden suhteen ovat näin ollen usein epämääräisten vaikutelmien varassa pikemmin kuin systemaattisen tutkimuksen johdannaisia.

Yliopistohallinnon muotiaallot saattavat toisinaan koetella sen strategista koherenssia syömällä hyvän tieteidenvälisyyden edellytyksiä. Kaikkien tutkimusalojen sullominen samoihin muotteihin, yksitotinen suurten yksikköjen suosinta ja kapeasti miellettyillä kustannuksilla motivoitu tutkimusalojen hätköivä ”poisvalinta” ovat välineitä, joita tulisi tältäkin kannalta punnita tapauskohtaisesti kieli keskellä suuta. Ei saisi unohtua, että kullakin tutkimusalalla on erityiset ominaispiirteensä, joilla on funktionaalisia seurauksia myös tieteen kokonaisuuden kannalta. Pienillä tutkimusaloilla voi olla hyvinkin olennainen rooli tieteenalojen välisissä paikallisissa kanssakäymisissä – linkkeinä, nivelinä, tulkkeina, apupyörinä, voiteluaineina. Taiten viritetty tieteen tutkimus kuuluu näihin arvoaloihin.

Kirjoittaja on akatemiaprofessori ja yhteiskuntatieteen filosofian huippuyksikön (TINT) johtaja.

Seuraavat kirjoitukset (s. 39–47) perustuvat yhteiskuntatieteen filosofian huippuyksikön järjestämällä tieteidenvälisen keskustelun foorumilla (AID: www.helsinki.fi/tint/aid.htm) 9.3.2015 pidettyihin puheenvuoroihin.